

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

ท่ามกลางกระแสการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา กลไกทางเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แสดงให้เห็นหลักฐานที่สะท้อนความไม่สมดุลระหว่างภาคส่วนต่างๆ อันเห็นได้จากความเหลื่อมล้ำทางด้านการรายได้ของประชาชนในเมืองและชนบท ช่วงเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ที่เศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะถดถอย อัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจหดตัว สัดส่วนของคนจนเพิ่มสูงจำนวน 7.9 ล้านคนหรือร้อยละ 13.0 ในปี 2541 แต่เมื่อผ่านวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2545 เมื่อระบบเศรษฐกิจส่งสัญญาณฟื้นตัวขึ้น สัดส่วนของคนจนเริ่มลดลง มีจำนวนของคนจนลดลงเท่ากับ 6.2 ล้านคน ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น แต่ก็ไม่ใช่แนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาในเชิงระบบและโครงสร้างของชาติที่สั่งสมกันมานาน จนทำให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดให้การแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศเป็นปัญหาเร่งด่วนของชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) อย่างไรก็ตาม ความหมายของความยากจนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่อ้างอิงจากคำนิยามของธนาคารโลก ที่ให้ความหมายว่า ความยากจน คือ ฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับได้ในแต่ละสังคม นั่นคือ การเปรียบเทียบรายได้ของครัวเรือนที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน (Poverty Line) ในขณะที่ความหมายดังกล่าวกลับไม่สามารถนำมาใช้กับชุมชนในพื้นที่ ที่ดำรงชีวิตด้วยการอาศัยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทความยั่งยืนและความพอเพียง ตามที่ปราชญ์ชาวบ้านหลายท่านซึ่งดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริในเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ให้ทัศนะไว้

หลายปีที่ผ่านมาจึงมีความพยายามนำเอาแนวทางตามพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ “แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งประกอบไปด้วย คุณลักษณะ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม มาประยุกต์ใช้กับภาคส่วนต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ควบคู่ไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามการนำแนวคิดดังกล่าวไปปฏิบัติยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดความเข้าใจถึงแก่นแท้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้แนวความคิดดังกล่าวยังอยู่ในวงแคบ คือ เฉพาะภาคการเกษตร เป็นต้น ภาคส่วนที่นำเอาแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้มีทั้งส่วนที่

ประสบความสำเร็จและล้มเหลว ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยที่แตกต่างกันออกไปตามบริบท ของเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งฐานทรัพยากรที่มีอยู่

ดังนั้น จึงถือเป็นโอกาสอันดีที่นักเศรษฐศาสตร์จะหันมาทำความเข้าใจและสังเคราะห์องค์ ความรู้จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพื้นที่จากกลุ่มเป้าหมาย เช่น ประชาชน ชาวบ้าน ชุมชนที่ทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในบริบททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เข้าใจ แก่นแท้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อาจจะนำมาใช้เป็นกลไกแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้บริบท ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นในฐานะที่นักเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วน สำคัญที่ชี้ให้เห็นทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ให้แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่กำหนดนโยบาย และรวมไปถึงการให้ข้อคิดเห็นแก่ภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่นักเศรษฐศาสตร์ จะต้องมีความเข้าใจถึงแนวคิดและแนวทางปฏิบัติภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจาก แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์โครงการ

- 1) เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเศรษฐศาสตร์ให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของแนวคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงในบริบททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสามารถนำเอา แนวคิดดังกล่าวมาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน
- 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพื้นที่ จากกลุ่มเป้าหมาย เช่น ประชาชนชาวบ้าน ชุมชนที่ทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในบริบท ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3) เพื่อใช้เป็นโครงการนำร่องการพัฒนานักเศรษฐศาสตร์ในมิติการประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 วิธีการศึกษา

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้างต้น การศึกษาจะประกอบด้วย 4 ส่วน คือ

- 1) การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในมิติ สิ่งแวดล้อม
- 2) การศึกษาภาคสนามในสองพื้นที่ คือ กรณีป่าชุมชน ตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และกรณีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยมีนักวิจัยภาคสนามฝังตัวอยู่ในพื้นที่ศึกษาแห่งละ 1 เดือน

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อสิ้นสุดโครงการ

- 1) ทีมผู้วิจัย และผู้เข้าร่วมสัมมนา มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
- 2) บทเรียนที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพื้นที่จากกลุ่มเป้าหมาย เช่น ประชาชนชาวบ้าน ชุมชนที่ทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) ตัวอย่างโครงการนำร่องในการพัฒนานักเศรษฐศาสตร์ในมิติการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลผลิตของโครงการที่เป็นเอกสาร ประกอบด้วยรายงานกรณีศึกษา 2 เรื่อง และบทสังเคราะห์ภาพรวม 1 เรื่อง

1.6 คณะนักวิจัย

ท่านผู้หญิง ดร. สุชาวัลย์ เสถียรไทย	ที่ปรึกษาโครงการ
รศ. ดร. ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ	หัวหน้าโครงการ
รศ.ดร. เรณู สุขารมณั	นักวิจัย
อาจารย์ชล บุนนาค	นักวิจัยภาคสนาม จังหวัดตรัง
นายธนิต เจริญสุข	นักวิจัยภาคสนาม จังหวัดบุรีรัมย์

1.7 หน่วยงานดำเนินโครงการ

มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.8 โครงสร้างรายงาน

รายงานฉบับนี้ประกอบด้วย 6 บท คือบทที่ 1 เป็นบทนำ บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม และเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในแง่เป้าหมายและกลไก บทที่ 3 กล่าวถึงกรอบการวิเคราะห์และวิธีการศึกษาของโครงการ บทที่ 4 ฉายภาพให้เห็นภูมิหลังของพื้นที่ศึกษาสองพื้นที่ คือป่าชุมชนละหอกกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ และป่าชายเลนบ้านแหลม ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง บทที่ 5 เป็นการสังเคราะห์บทเรียนจากภาคสนาม และบทที่ 6 เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ